

Дисципліна «Історія світової музики».

«Модуль I. Західноєвропейська музична культура до XVII ст.»

«Змістовий модуль 1. Доба Античності та Середньовіччя:

культурно-історична обумовленість принципів музичного мислення»

(I курс, I семестр).

Спеціальність: 025 «Музичне мистецтво».

Спеціалізація: «Народні інструменти».

Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр».

Викладач – кандидат мистецтвознавства, в.о. доцента **Артем'єва В. Б.**

Питання для опрацювання у I сем. 2020/2021 н. р.

Музична культура Античності

- Особливості античного світосприйняття (сучасні проблемні аспекти усвідомлення сутності «гармонії людини і світу»).
- Аполонічна та діонісійська (визначення Ф. Ніцше) **музична практика** в Давній Греції.
- Роль музики в давньогрецькому театрі. Походження слів «оркестр», «хор», «дифірамб». Особливості **давньогрецької трагедії** як масштабного синтетичного спектаклю. Особливі функції хору в давньогрецькій трагедії. Характерні риси музики.

Західноєвропейська музична культура Середньовіччя

- Причини упередженого визначення тисячолітнього періоду розвитку європейської культури як “Середньовіччя”. Внутрішня періодизація епохи.
- Спів у Римській церкві. Центральні положення реформи церковної монодії *Папи Григорія I*. Основні усталені музичні прийоми співу (антифон, респонсорій, юбіляції, псалмодування).
- Причини виникнення та поширення практики двоголосного співу в Західній Європі.
- Абатство Сен-Марсьяль («Аквітанська школа»): нова практика співу (мелізматичний органум).
- Середньовічна університетська освіта та музика. Три види музики в концепції Боеція як фундамент середньовічного розуміння сутності музики.
- Готична архітектура і музика. Паризька «школа Нотр Дам» як «авангардне» явище в літургічній практиці епохи. Характеристика основних прийомів музичного руху голосів в квадруплімі "Viderunt" Перотіна.

- Характерні особливості меси в епоху раннього та високого Середньовіччя (структура, тексти, функція музичної складової католицької літургії).
- Світська музика високого Середньовіччя. Куртуазні пісні трубадурів та труверів як виявлення прагнення світської еліти суспільства до створення унікального поетично-музичного виміру.
- Особливості "професійної" діяльності жонглерів та менестрелів. Характерні риси «звучання» середньовічного міста.
- Жанр мотету у XIII ст. – найвищий прояв середньовічних поглядів на світ і людину. Специфіка композиції та принципи поєднання голосів.
- Пізнє Середньовіччя: причини та наслідки затвердження нової функції музиканта (*musicus*) у суспільстві. Роль меценатів та приватних капел у поширенні нових принципів створення, запису та виконання музичних композицій.
- Багатоаспектна діяльність Гільома де Машо як «останнього трувера» (жанри, музична мова).

Західноєвропейська музика XV-XVI ст.

- Історичні передумови формування школи хорової поліфонії у Нідерландах в XV ст. як відображення нових поглядів соціальної еліти суспільства на сутність людини та принципи її духовного життя.
- Творчість Д. Палестрини як ідеальне втілення ренесансного гармонійного світовідчуття в музиці (провідні жанри, особливості організації цілого).
- Ренесансні явища в італійській музичній культурі XVI ст. Причини затвердження нових функцій музики в європейському суспільстві (трактат Бальдассара Кастильоне «Придворний»).
- Мадригал як улюблений жанр італійської соціальної еліти: причини популярності та роль у затвердженні нового етикету спілкування та поведінки аристократичної верхівки суспільства.
- Передумови формування жанру опери в Італії. Діяльність представників Флорентійської камерати. Їх головна мета та шляхи її досягнення.
- "Плеяда" та ідеї нового зв'язку слова і музики у французькій культурі другої половини XVI ст. Жанр шансон у творчості К. Жанекена.

Західноєвропейська музика XVII ст.

- Сутність кардинального повороту у розвитку західноєвропейської музики у XVII ст. Особливості нотного запису як виявлення генеральних тенденцій часу (техніка *basso continuo*, особливості розуміння темпу, ритму та графіки мелодичної лінії). Теорія афектів. Формування поняття виконавського стилю.

- Творча фігура К. Монтеверді в історії становлення європейського оперного театру. "Орфей" К. Монтеверді : унікальність художніх знахідок (особливості трактування міфу, специфіка композиції, особливості стилю *concitato*).
- Етапи розвитку жанру опери в Італії XVII ст. Характерні риси жанрової моделі *seria*.
- Національна специфіка формування музичного театру у Франції. Придворний балет як улюблений театральний жанр соціальної еліти французького суспільства.
- Значення творчої діяльності Ж.Б. Люллі у процесі наближення та діалогу італійської та французької музичних культур в кінці XVII ст. «Арміда» як зразок ліричної трагедії.
- Французька клавесинна школа. Франсуа Куперен як найвизначніший представник французької клавесинної школи XVIIIст. Провідні жанри. Особливості клавесинної техніки.
- Італійська скрипкова школа XVII-поч. XVIIIст. Два типи тріо-соната *concerto grosso* у творчості А. Кореллі: особливості відтворення принципів барокової естетики у творах композитора.

Рекомендована література.

Енциклопедично-довідкові та загальні джерела:

1. Музыкальный словарь Гроува. Пер. с англ. М., Практика, 2001. 1095 с.
<http://yanko.lib.ru/books/music/gr-a-b.htm>
2. Жаркова В. Б. Десять взглядов на историю западноевропейской музыки. Т.1. Киев. ArtHuss. 2018. Т.2 Киев. ArtHuss. 2020.

Музична культура Античності.

Основна література.

1. Герцман Е. В. Музыка Древней Греции и Рима/ Е. В. Герцман. Издательство «АЛЕТЕЙЯ», Санкт-Петербург, 1995. 334 с.
<http://glierinstitute.org/ukr/study-materials/1/gercman.pdf>

Додаткова література

1. Блок М. Апология истории, или Ремесло историка. М. : Наука, 1986. 254 с.
2. Гаспаров М. Л. Занимательная Греция: Рассказы о древнегреческой культуре. М.: Новое литературное обозрение, 2000. 384 с.
http://yanko.lib.ru/books/cultur/gasparov-zanim_greciya-8l.pdf

3. Мень А. В. История религии: В поисках Пути, Истины и Жизни. В 7 т. Т. 4.: Дионис, Логос, Судьба: Греческая религия и философия от эпохи колонизации до Александра. М.: СП «Слово», 1992. 271 с., <https://predanie.ru/book/70861-istoriya-religii-iv-dionis-logos-sudba/>
4. Скржинская М.В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье. СПб. : Алетейя, 2010. 464 с.
5. Ревель Ж.-Ф. Кухня и культура: Литературная история гастрономических вкусов от Античности до наших дней. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 336 с.
6. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Гештальт и действительность : [в 2 т.]ю М. : Мысль, 1993. Т. 1. 663 с.
7. Шестаков, В.П. От этоса к аффекту : история музыкальной эстетики от античности до XVIII в. М. : Музыка, 1975. 351 с.

Західноєвропейська музична культура Середньовіччя та Ренесансу

Основна література.

1. Боэций. Наставление к музыке. I, 1-2 Режим доступа: <http://early-music.narod.ru/biblioteka/estetika-mages-renais/estetika-mages-renais-09.htm>
2. Евдокимова Ю. К. История полифонии. Многоголосие средневековья. X-XIV век. М. : Музыка, 1983. Вып. 1 461 с.
3. Кюрегян Т., Столярова Ю. Песни средневековой Европы. М. : «Композитор», 2007. 208 с.
4. Сапонов М. Менестрели: очерки музыкальной культуры Западного Средневековья. М. : ПРЕСТ, 1996. 360 с.
5. Сапонов Михаил. "Стройные формой любовные песни...". Манифест эпохи ArsNova // Перевод со среднефранцузского Михаила Сапонова. © Старинная музыка, № 4 (10), 2000. Режим доступа: <http://early-music.narod.ru/biblioteka/saponov-masho.htm#14>
6. Симакова Н. А. Вокальные жанры эпохи Возрождения. М. : Музыка, 1985. 360 с.

Додаткова література

1. Аверинцев С. Поэтика ранневизантийской литературы. СПб. : Азбука-классика, 2004. 480 с.
2. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. 2-е изд. М. : Худож. Лит., 1990. 543 с.
3. Бринь Т. *Ars Nova*: вимір та раціоналізація музичного часопростору. Дис...на здобуття ст..канд.мист. Київ, 2005. 276 с.
4. Боу Алекс. Поэзия трубадуров. Язык и стили. Режим доступа: <https://www.proza.ru/2012/06/25/595>

5. Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения. М. : Прогресс, 1986. 393 с.
6. Герасимова-Персидская Н. Музыка. Время. Пространство. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 408 с.
7. Герцман Е. В. Музыкальная бозциана. СПб. : Невская Нота, 2010. 504 с.
8. Гильом де Машо. Пролог к «Сказанию о саде». Перевод со среднефранцузского Михаила Сапонова // Старинная музыка. 2000. №4. С. 16–19.
9. Гильом де Машо. Латинские стихотворения в переводах О. Лебедевой // Старинная музыка. 2004. №№3–4. С.39–44.
10. Жаркова В. О движении в музыке, или о «достижении того, чего прежде не достигали»... // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Принципи організації руху в музичному творі : зб. статей. К. : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2014. Вип. 111. С.3–12.
11. Зюмтор Поль. Опыт построения средневековой поэтики / Пер. с фр. И.К. Стаф/ Поль Зюмтор. СПб. : Алетейя, 2003. 544 с.
12. Иванов К. А. Трубадуры, труверы и миннезингеры. М. : Алетейя, 1997. 354 с.
13. Ле Гофф Жак. Интеллектуалы в средние века. СПб. : Из-во С.-Петербург.ун-та, 2003. 160 с.
14. Ле Гофф Жак. Цивилизация средневекового запада. Екатеринбург : У-Фрактория, 2005. 560 с.
15. Лоррис де Г., Мен де Ж. Роман о Розе : Пер. со старофр. / Пер. Н. В. Забатуровой на основе подстрочника Д. Н. Вальяно. Ростов-на-Дону: ЗАО "Югпродторг", 2001. 288 с.
16. Музыкальная эстетика западноевропейского средневековья и возрождения. Составление текстов и вступительная статья В. П. Шестакова. М. : Музыка, 1966. 574 с.
17. Муратова М.К. Мастера французской готики. М.: Искусство, 1988. 452 с.
18. Орлов Г. Дерево музыки. СПб.: Композитор*Санкт-Петербург, 2005. 440 с.
19. Песни трубадуров. Пер. со старопрованс. Сост., предисл. и примеч. А. Наймана. М.: Наука, 1979. 260 с.
20. Пospelова Р. Западная нотация XI - XIV веков. Основные реформы (на материале трактатов). М. : ИД Композитор, 2003. 416 с.
21. Пиков Г. Г. Из истории европейской культуры. Учебное пособие/ Новосибирский государственный университет : Новосибирск, 2002. 255 с. (Глава 9. Средневековая система образования и университеты <https://nsu.ru/classics/pikov/pikov-iz%20istorii.pdf> (с. 215–230))
22. Словарь средневековой культуры / Под ред. А. Я. Гуревича. М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. 632 с.
23. Соколов Михаил Николаевич. Вечный Ренессанс. Лекции о морфологии культуры Возрождения. М. : Прогресс-Традиция, 1999. 422с.
24. Хейзинга Й. Осень Средневековья. М. : Наука, 1988. 540 с.

25. Эко Умберто. Средние века уже начались // Иностранная литература. 1994. № 4. С. 258–267.

Західноєвропейська музика XVIIст.

Основна література.

1. Булычева А. Сады Армиды. Музыкальный театр французского барокко. М. : Аграф, 2004. 464 с.
2. Жаркова В. О новых ориентирах европейской музыкальной культуры XVII века//Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. Зб. статей. Вип. 38 Київ. 2011. С.104-113.
3. Жаркова В. Творческие прозрения Клаудио Монтеверди и учение об аффектах в его эпоху)// Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. Зб. статей. Вип. 36. Київ. 2011. С. 28-37.
4. Жаркова В. Жанр придворного балета как уникальный феномен в истории французской культуры XVII века // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. Зб. статей. Вип.48 Київ. 2014. С.148-158.
5. Иванова І. Л., Куколь Г. В., Черкашина М. Р. Історія опери. Західна Європа. XVII–XIX століття : навч. посібник ; за ред. М. Р. Черкашиної. К. : Заповіт, 1998. 384 с.
6. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. М. : Музыка, 1994. 320 с.
http://lukashevichus.info/knigi/lobanova_zap-ievropesk_muz_barocco.pdf
7. Роллан Р. Музыкально-историческое наследие : в 8 вып. Вып. 1 : История оперы в Европе до Люлли и Скарлатти. Истоки современного музыкального театра / Ромен Роллан ; пер. с франц. Е. Гречаной, с итал. З. Потаповой; ред. и коммент. В. Брянцевой. М. : Музыка, 1986. 310 с.; Вып. 2 : Опера в XVII в. в Италии, Франции, Германии, Англии; Гендель / Ромен Роллан ; пер. с франц. Е. Гречаной; ред. и коммент. В. Брянцевой. М. : Музыка, 1987. – 390 с.
8. Харнонкурт Н. Музыка як мова звуків. Суми : 2002. 184 с.

Додаткова література

1. Бронфин Е. Клаудио Монтеверди (1567–1643). Краткий очерк жизни и творчества : книжка для юношества. Л. : Музыка, 1970. 104 с.
2. Барбье П. Венеция Вивальди. Музыка и праздники эпохи Барокко / П. Барбье ; пер. с франц. Е. Рабинович. СПб. : Изд-во Ивана Лимбаха, 2009. 280 с.
3. Булычева А. Обманчивая ясность. Поэтика рококо в клавесинных пьесах Франсуа Куперена // Музыкальная академия. 2001. № 3. С. 193–210.
4. Вёльфлин Генрих. Ренессанс и барокко. М.: Азбука-классика, 2004. 288 с.
5. Даньшина (Артем'єва) В. Б. Французський музичний театр від бароко до класицизму (на матеріалі творчості Жааиа-Батіста Люллі та Жана-Філіппа Рамо): Автореферат... к. мистецтвозн., спец.: 17.00.03 - музичне мистецтво /

- Даньшина В. Б. Одеса : Одеська нац. музична академія ім. А.В.Нежданової, 2010. – 20 с.
6. Жаркова В. Два взгляда на «праздничное» в музыкальной практике XVII века. – Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. Зб. статей. Вип. 41. Київ. 2012. С.19-28.
7. Жаркова В. Роль пластичного компонента в історії французької опери (від Жана Баттіста Люллі до Моріса Равеля) // Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. Науковий журнал. 2012. №3 (16). С.76-83.
8. Захарова О. Риторика и западноевропейская музыка XVII – первой половины XVIII века: принципы, приемы. М. : Музыка, 1983. 77 с.
<http://www.piano.ru/scores/books/zah-rit.pdf>
9. Зейфас Н. М. Concertogrosso в музыке барокко // Проблемы музыкальной науки : сб. ст. Вып. 3. М. : Сов. композитор, 1975. С. 379–406.
10. Музыкальная эстетика Западной Европы XVII–XVIII веков. М. : Музыка, 1971 687 с.
11. Шабалтина С. Клавесин сквозь века. Заметки исполнителя/ С. Шабалтина. К. : 2013. 160 с.
12. Шадріна-Личак О. В. Авторська аплікатура в безтактових прелюдях Ж. Ф. Дандрійо: до проблеми вивчення автентичного стилю клавесинного виконання / О. В. Шадріна-Личак // Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського : Старовинна музика: сучасний погляд : [зб. статей]. – К., 2007. Вип. 61. Кн. 3. С. 194–199.

Джерела мультимедійної інформації
Лекційний матеріал

Зародження середньовічної цивілізації Західної Європи. 1 лекція.

Автор Н. Басовська

<https://www.youtube.com/watch?v=cBbZfloa7PE>

Духовна атмосфера епохи раннього Середньовіччя в Західній Європі. Автор Н. Басовська

<https://www.youtube.com/watch?v=WgIzpTzA6OI>

Столітня війна (Н. Басовська про XIV-XVст.):

<https://www.youtube.com/watch?v=I8DRvQWaiig>

Радіопередача Олексія Паріна присвячена Гільому де Машо

<http://www.muzcentrum.ru/orpheusradio/programs/musicword/10189->

Радіопередача Олексія Паріна «Рыцарская поэзия – песни труверов»

<http://www.muzcentrum.ru/orpheusradio/programsarchive/musicword/10176-rytsarskaya-poeziya-pesni-truverov>

Передача про менестрелів (Фільм 4):

<http://seasonvar.ru/serial-17987->

[Srednevekovaya zhizn s Terri Dzhonsom.html](http://Srednevekovaya_zhizn_s_Terri_Dzhonsom.html)

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семинар: Аполонічне та діонісійське у музичній культурі Античності.

1. Особливості античного світосприйняття. Гармонія людини і світу, пластичний матеріальний характер сприйняття світу.
2. Особливості розуміння слова «музика» у Давній Греції. Два типи музики за визначенням Ф. Ніцше: аполонічна та діонісійська.
3. Образ Аполона як покровителя музикантів;
 - Музичні інструменти Аполона (ліра, кіфара, формінкс), мистецтво «кіфарістики»;
 - Ясний, величний, благородний характер звучання гімнів на честь Аполона в Дельфійському храмі;
4. Образ Діоніса – як бога вина та виноробства, веселощів та радості, який символізує щорічну смерть та відродження природи:
 - Музичні інструменти для діонісійських святкувань: авлос (гобой), тімпан (бубен), кімвали (тарілки);
 - Вакхічний, екстатичний характер звучання діонісійських дифірамбів, зв'язок із східними традиціями.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

Музыкальный словарь Гроува. Пер. с англ. М., Практика, 2001. 1095 с.

<http://yanko.lib.ru/books/music/gr-a-b.htm>

Жаркова В. Б. Десять взглядов на историю западноевропейской музыки. Т.1. Киев. ArtHuss. 2018.

Герцман Е. В. Музыка Древней Греции и Рима. Издательство «АЛТЕЙЯ», Санкт-Петербург, 1995. 334 с. Режим доступа :

<http://sno.pro1.ru/lib/gerzman/index.htm>

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

Блок М. Апология истории, или Ремесло историка. М. : Наука, 1986. 254 с.

Гаспаров М. Л. Занимательная Греция: Рассказы о древнегреческой культуре / М. Л. Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 2000. – 384 с. –

Режим

доступу :

http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Gasparov/_01.php

Мень А. В. История религии: В поисках Пути, Истины и Жизни. В 7 т. Т. 4. Дионис, Логос, Судьба: Греческая религия и философия от эпохи колонизации до Александра. – М. : СП «Слово», 1992. – 271 с. – Режим

доступу : http://www.alexandrmn.ru/books/tom4/4_tom.html

- Ревель Ж.-Ф.* Кухня и культура: Литературная история гастрономических вкусов от Античности до наших дней. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 336 с.
- Скржинская М.В.* Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье. СПб. : Алетейя, 2010. 464 с.
- Шестаков В.П.* От этоса к аффекту: история музыкальной эстетики от античности до XVIII в.. М. : Музыка, 1975. 351 с.
- Шпенглер О.* Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Гештальт и действительность : [в 2 т.]. М. : Мысль, 1993. Т. 1. 663 с.

Семінар: Музична культура Середньовіччя у час розквіту західноєвропейських міст та університетів.

1. Періодизація культури Середньовіччя.
2. Місце та функції церковної музики в епоху Високого Середньовіччя. Два етапи розвитку традицій: школа Сен-Марсьяль (пер.пол.XII ст.) та школа Нотр-Дам (др.пол.XII ст.).
3. Школа Нотр-Дам як кульмінація розвитку мелізматичних органумів. Діяльність Леоніна та Перотіна. Чотириголосні органуми Перотіна *Viderunt, Sederunt*. Зв'язки музики і готичної архітектури.
4. Мотет XIII ст. Жанр мотету як найвищий прояв середньовічних поглядів на світ і людину. Специфіка композиції та принципи поєднання голосів.
Композиція мотету XIII ст. і схоластика.
5. Світська культура. Пісенна творчість трубадурів та труверів. Поняття куртуазного кохання. Тема служіння Прекрасній Дамі. Особливості музикування трубадурів та труверів (місце, час, жанри). Засоби музичної виразності.
6. Менестрельна культура. Особливості використання музичних інструментів менестрелями. Пародійні прийоми в піснях із *Carmina Burana* XIII ст.
7. Роль університетів у розвитку музичної теорії високого Середньовіччя.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- Бозцій.* Наставление к музыке. I, 1-2 Режим доступа : http://www.muzlitra.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=801&pop=1&page=2&Itemid=158
- Евдокимова Ю. К.* История полифонии. Многоголосие средневековья. X-XIV век. М. : Музыка, 1983. Вып. 1 461 с.
- Епохи історії музики в окремих викладах : навч. посібник : у 2 т. / пер. з нім. та ред.-упоряд. Ю. Семенов. Одеса : Будівельник, 2004. Т. 1 : Арс-антиква. Арс-нова. Гуманізм. Ренесанс. 188 с.; Т. 2 : Бароко. Класика. Романтика. Нова музика. 240 с.

- Кюрегян Т., Столярова Ю.* Песни средневековой Европы. М. : Композитор, 2007. 208 с.
- Пиков Г. Г.* Из истории европейской культуры. Учебное пособие / Новосибирский государственный университет : Новосибирск, 2002. 255 с. (Глава 9. Средневековая система образования и университеты). Режим доступа : <http://sscadm.nsu.ru/deps/hum/pikov/01.html>)
- Сапонов М.* Менестрели: очерки музыкальной культуры Западного Средневековья. М. : ПРЕСТ, 1996. 360 с.

ДОДАТКОВА ЛИТЕРАТУРА

- Аверинцев С.* Поэтика ранневизантийской литературы. СПб. : Азбука-классика, 2004. 480 с.
- Боу А.* Поэзия трубадуров. Язык и стили. Режим доступа : <https://www.proza.ru/2012/06/25/595>
- Зюмтор П.* Опыт построения средневековой поэтики / Пер. с фр. И. К. Стаф. – СПб. : Алетейя, 2003. 544 с.
- Ле Гофф Ж.* Интеллектуалы в средние века. СПб. : Из-во С.-Петербур.ун-та, 2003. 160 с.
- Муратова М.К.* Мастера французской готики. М. : Искусство, 1988. 452 с.
- Орлов Г.* Древо музыки. СПб. : Композитор. Санкт-Петербург, 2005. 440 с.
- Песни трубадуров* / Пер. со старопрованс., сост., предисл.и примеч. А. Наймана. М. : Наука, 1979. 260 с.
- Эко Умберто.* Средние века уже начались // Иностранная литература. 1994. № 4. С. 258-267.